

TARİHÎ REALİTE AÇISINDAN HZ. PEYGAMBER'İN SOYUNUN KUTSALLIĞI ANLAYIŞI VE BU ANLAYIŞIN ÇIKIŞ SEBEPLERİ

GİRİŞ

İslâm gelmeden önce Arap toplulukları arasında kabileler ve soylar arasında ayrımcılık söz konusuydu. Üstün kabile anlayışı ve yönetici kabile anlayışı vardı. Buna bariz bir misal olmak üzere Hâşim oğulları ile Ümeyye oğulları arasındaki mücadeleler gösterilebilir.¹ Hatta Hz. Peygamber'in vefatından kısa bir süre sonra tekrar bu iki kabile arasındaki rekabetin canlandığını görmekteyiz. Böyle bir ortamda nazil olan Kur'ân-ı Kerîm üstünlüğün takvada yani Allah'a karşı kulluk bilincinde olduğunu, Ona karşı gelmekten sakınanların daha değerli olduğunu ifade buyurdu.² Aynı âyet-i kerîmede insanların bir erkek ve dışıden yaratıldıkları, onların kabile ve boy olarak ayrılmalarının sebebinin tanıma/tanışma olduğu belirtildi.

Hz. Peygamber de amelinin/eyleminin kendisini geri bırakıp, ileri götürmediği kişiyi, nesebinin ileri götürmeyeceğini ifade etmektedir.³ Hz. Muhammed'in hayatı boyunca, belli bir kabileye, aşirete, boya atfedilen üstünlüğü yıkmaya çalıştığını, Habeşî bir köle dahi idareci olsa ona itaat edilmesi gerektiğini⁴ ve Arab'ın Acem'e, Acem'in Araba üstünlüğünün olmadığını söylediğini⁵ görmekteyiz. Bütün bunlar, İslâm Dini'nde herhangi bir soya, gruba veya zümreye ayrıcalık ve kutsallık tanınmadığını göstermektedir.

İslâm'ın bu temel öğretisine karşın tarih boyunca ve günümüzde Hz. Peygamber'in soyunun kutsallığının istismar edildiği bir vakiadır. "Nitekim Sünnîler ve Şîîler arasında siyasal iktidarı ele geçirmek ve mevcut iktidarlarını meşrulaştırmak, insanlar arasında ayrıcalıklı bir statü elde etmek veya menfaat temin etmek için ehl-i beyti kullanan pek çok şahıs, grup, mezhep ve tarikat ortaya çıkmıştır, hâlâ da çıkmaya devam etmektedir. Tarih boyunca ehl-i beyt üzerinden siyaset yap-

Mithat ESER

Dr., Aksaray İl Vaizi

¹ Bkz. İbrahim Sançam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, Ankara, 1997. Burada, İslâm öncesi ve sonrasında Emevî-Hâşimî mücadelesi ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır. Ayrıca bkz. El-Makrizî, Takiyyüddin Ahmed b. Ali (845/1442), *en-Nizâ ve't-Tehâsum fî mâ beyne Benî Ümeyye ve Benî Hâşim*, Hazırlayan ve Çeviren: İrfan Aycan-M. Mahfuz Söylemez-S. Abdulhâlık Bakır, *İdeolojik Tarih Okumaları*, Ankara, 1998, s. 143-210.

² Hucurât, (49) 13.

³ Ebû Dâvûd, İlim, 1; Tirmizî, Kur'ân, 10; İbn Mâce, Mukaddime, 17; Dârimî, Mukaddime, 32.

⁴ Buharî, Ahkâm, 4; Müslim, İmâra, 336-37; Ebû Dâvûd, Sünne, 5; Tirmizî, Cihad, 28; İlim, 16; Nesâî, Bey'at, 26; İbn Mâce, Cihad, 39.

⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/411.

miş olan Şîa'nın inanç sisteminin bel kemiğini imamet nazariyesi, yani ehl-i beyt imamlarına itaat oluşturmaktadır. Çünkü Şîa, ehl-i beyti oluşturan on iki imama itaati bir inanç esası haline getirerek, siyasal iktidarı ele geçirmenin ve meşruiyetin kaynağı olarak görmektedir. Sünnî bazı tarikatlar, tarikat silsilesini ehl-i beyte dayandırarak prestij kazanmaya çalışmışlardır. Hala Sünnîler arasında, etnik olarak Arap dahi olmayan kimseler, kendilerini seyyid ve şerîf olarak sunmakta, insanların Peygamber ve soyuna olan saygısını istismar etmektedirler. Bir çok Alevî topluluk arasında da etnik olarak Türk asıllı olan bazı Alevî dedeleri, prestij ve imtiyaz elde etmek için seyyid olduklarını iddia ederek soylarını ehl-i beyte dayandırmaktadırlar. Bu yüzden dedelik, babadan oğula geçmektedir.⁶ Bu imtiyaz pastasından pay almak isteyenler, ehl-i beyti kendi tekelinde tutmak istemişlerdir. Örneğin ehl-i beyt konusu Abbâs oğulları ile Ali oğulları arasında büyük tartışmalara sebep olmuştur. Alevîler ehl-i beyt kapsamına ehl-i kisan ve on iki imamdan başka sadece on iki imamın soyunu dâhil etmişler, dolayısıyla Hz. Hasan soyunu ehl-i beyt olarak kabul etmemişlerdir.⁷

Hz. Peygamber'in soyunun kutsallaştırılması ve bunun istismarı ile birlikte, Hz. Peygamber'in, ehl-i beyti öven hadîs-i şerîfleri özellikle "Ben size iki şey bıraktım: Allah'ın kitabı ve ehl-i beytim (trati)"⁸ hadîs-i şerîfini anlamlandırma ve İslâm'ın geneli içerisinde bir yere oturtma gereği ortadadır. Bu makalede Hz. Peygamber'in soyundan gelen, ehl-i beyt, ehl-i beyt zürriyeti, seyyid ve şerif gibi kelimelerle ifade edilen kişilerden Hz. Peygamber soyundan geldiği halde onun yaşantısıyla alakası olmayan ve dinî açıdan olumsuz hareketler sergileyen bazı şahsiyetler örnek olarak ele alınacaktır. Söz konusu şahsiyetlerin Hz. Peygamber'in soyundan geldiği konusunda herhangi bir tereddüde yer vermemek için Abbâsîlerin ilk döneminde yaşayan ve Hz. Peygamber'den sonra 5-6. kuşaktan bazı kişiler seçilmiştir. "Dinî Açıdan Olumsuz Hareket Sergileyen Ehl-i Beyt Nesli" başlığı altında ele alınacak olan ve Hz. Peygamber'in yaşantısından çok uzak bir hayat süren bu kişiler, Hz. Peygamber'in soyundan gelmenin bile kendi başına kutsallık adına yeterli bir sebep olamayacağını tarihî realite açısından ispat etmiş olacaktır. Aynı zamanda ehl-i beyti öven âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîflerin doğru anlamlandırılmasına katkıda bulunulacaktır.

SÜİFD / 28

86

Makalede ikinci olarak bu kutsal soy anlayışının doğmasının sebepleri irdelenecektir. Hiç şüphesiz bir vakiyi tam olarak anlayabilmek için söz konusu vakanın sebeplerini anlamak gereklidir. Acaba Hz. Peygamber'in soyunun kutsallığı anlayışı hangi sebeplerden dolayı Müslümanların düşünce hayatına girmiş ve

⁶ Sönmez Kutlu, "Ehl-i Beyt Sembolik Kapitalinin Tarihi Süreç İçinde Semelendirilmesi", *İslâmiyat*, Ankara, 2000, Sayı: 3, Cilt: 3, s. 99-100.

⁷ Cenksoy Üçer, "Geleneksel Alevîlikte Ehl-i Beyt Anlayışı -Tokat Yöresi Örneği-", *Marife*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı-, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 275, 278.

⁸ Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe*, 36; Tirmizî, *Menâkıb*, 31; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/14, 17.

yayılmıştır? İstismara açık bir kapı olan Hz. Peygamber'in neslinin kutsallığı anlayışının sebepleri dâhilî ve hâricî sebepler adı altında ele alınacaktır.

I- DİNÎ AÇIDAN OLUMSUZ HAREKET SERGİLEYEN EHL-İ BEYT NESLİ

Şia'nın masumiyet inancı bir yana, kimileri tarafından diğer insanlardan üstün olduğu düşüncesiyle dinî ve dünyevî birtakım ayrıcalıklarının bulunduğu düşünülen ve kendilerine kutsallık atfedilen Hz. Peygamber neslinden bazı olumsuz örnekler tarihte mevcuttur. Hiç şüphesiz bu örnekler yaşadıkları dönemde hoş karşılanmamıştır. Ancak bu örneklerin bize anlattığı bir gerçek vardır: Peygamber de olsa bir insanın soyu kutsal, üstün ve ayrıcalıklı olamaz, olmamalıdır. Yüzyıllarca istismar konusu yapılan bu hususun doğru olmadığını bize tarihi realite olarak gösteren ve Hz. Peygamber'in vefatından yaklaşık 100-150 yıl sonra yaşayan örnekler burada söz konusu edilecektir.

Abbâsîlerin ilk döneminde yaşayan ve dinî açıdan olumsuz hareketler sergileyen Hz. Peygamber'in soyuna mensup kişilerden ilki Hasan b. Muhammed'dir.⁹ Abbâsî Halifesi Mansûr'a karşı çıkan Muhammed Nefsü'z-Zekiyye'nin oğlu olan bu kişi Hz. Hasan'ın torununun torunudur. Kaynaklarda onunla ilgili fazla bir bilginin bulunmaması da onun ahlâkî ve dinî yaşantısıyla ilgili olumsuzluklardan kaynaklansa gerektir. Kendisi Hz. Hüseyin'in soyundan gelen ve Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'nın soyuyla ilgili müstakil bir eseri bulunan Dâvûdî, kitabına onu almamıştır.¹⁰ Halife Hâdî zamanında Hasan b. Muhammed, içki içtiği için cezalandırılmış, boynuna ip takılıp Medine sokaklarında teşhir edilmiştir. Hatta bu ehl-i beyt neslini aşağılama hareketine Hüseyin b. Ali dayanmamış, hurûc etmiş ve Fah Vak'ası vuku bulmuştur.¹¹ Hz. Peygamber torunlarına halkın özel bir sevgi

⁹ Hasan b. Muhammed b. Abdillâh b. Hasan b. Hasan. Nefsü'z-Zekiyye'nin oğlu olan bu kişinin hayatı ile ilgili kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Fah Vak'asında Hüseyin b. Ali ile beraber öldürülmüştür. el-İsfehânî, Ebu'l-Ferac Ali b. Huseyn b. Muhammed (356/967), *Mekâtîlü't-Tâlibiyyîn*, thk: es-Seyyid Ahmed Sakr, 3. baskı, Beyrut, 1408/1987, s. 365; Zehebî, İber, 1/197; el-Yâfiî, Ebû Muhammed Abdullah b. Esad el-Yemenî el-Meklâ (768/1367), *Mir'âtü'l-Cinân ve İbratü'l-Yakzân fi Ma'rîfeti ma Yu'teberu min Havâdisi'z-Zemân*, 2. baskı, Kahire, 1413/1993, 1/358; İbnü'l-İmâd, Ebû Felâh Abdülhayy b. el-İmâd el-Hanbelî (1089/1679), *Şezerâtü'z-Zeheb fi Ahbâri Men Zeheb*, Beyrut, el-Mektebü't-Ticariyye, trs., 1/269.

¹⁰ ed-Dâvûdî, Seyyid Ahmed b. Ali el-Hasanî (828/1425), *Umdetü't-Tâlib fi Ensâbi Âli Ebi Tâlib*, thk: Nezzâr Ridâ, Beyrut, Dâru'l-Mektebi'l-Hayat, trs., s. 84-87.

¹¹ Halife Hâdî'nin Hz. Peygamber soyundan gelenlere karşı baskısı, içki içen Hasan b. Muhammed'in boynuna ip takılıp Medine sokaklarında teşhiri ve ehl-i beyt neslinin aşağılanması üzerine 169/785 yılında Hz. Peygamber neslinden Hüseyin b. Ali, Mekke'ye altı millik mesafede bulunan Fah bölgesinde hurûc etmiş ve burada öldürülmüştür. Bu olay Fah Vak'ası olarak tarihe geçmiştir. Şîler, Fah Vak'asını Kerbela Vak'ası'ndan sonra en dehşetli ve elim olay olarak görürler ve bu günü matem olarak kabul ederler. Halife b. Hayyât, Ebû Ömer el-Leysi el-Ufûrî (240/854), *Târîhu Halîfe b. Hayyât*, thk: Ekrem Ziyâ el-Umerî, 2. baskı, Beyrut, 1397, 1/445; el-Belâzurî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahya b. Câbir (279/892), *Ensâbü'l-Eşraf*, thk: Süheyl Zekkâr-Riyad ez-Zirikî, Beyrut, 1417/1996, III/355; et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (310/922), *Târîhu't-Taberî -Târîhu'r-Rusul ve'l-Mülûk-*, thk: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, 2. baskı, Kahire, 1419, VIII/192; İsfehânî, age, s. 372-373; İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasan İzzüddîn Ali b. Muhammed el-Cezerî (630/1233), *el-Kâmil fi't-Târîh*, 4.

gösterdiği Abbâsîlerin ilk döneminde Hz. Hasan'ın torunun torunu olan bir kişinin içki içmesi ve bu sebeple cezalandırılması dikkat çekmektedir.

Hız. Hüseyin'in torununun torunu olan, ehl-i beyt neslinden Hüseyin b. Hasan,¹² Kâbe'nin örtüsünü başka bir örtüyle değiştirmiş, veda tavafı yapmakta olan hacıların mallarına el koymuş, insanlar onun yüzünden dağlara kaçmıştır. O ve beraberindekiler, Mescid-i Haram'ın pencere demirlerini, fazla para etmemesine rağmen sütunların üzerindeki altınları ve Kâbe'nin hazinesindekileri aldılar.¹³ İbn Hazm, Mekke'de yaptıkları sebebiyle onu yeryüzünde fesat çıkaran biri olarak tavsif etmiştir.¹⁴ Hatta evli bir kadını zorla kendi evine getirmeye çalıştığı da rivayet edilmiştir.¹⁵ Hüseyin'in Kâbe'nin hazinesini boşaltması daha sonraki dönemleri etkilemiş, ondan sonra gelen hükümdarlarda "Böyle bir işgalci daha ortaya çıkarsa gönderilecek hediyeleri alır." düşüncesi hakim olmuş, Beytullah'ın hazinesine kıymetli hediyeler ve nefis eşyalar konulması kesilmiştir.¹⁶

Hüseyin b. Hasan ile hareket eden diğer bir seyyid Ali b. Muhammed¹⁷ Kureysli Mekke Kadisi'nin genç yaştaki oğlunu kötü niyetle ve zorla yanında alıyordu. Bu durum, halkın ayaklanıp babası Muhammed b. Ca'fer'in kapısına dayanmalarına sebep oldu. Babası Muhammed, genci oğlundan alarak ailesine teslim etti.¹⁸

Ebu's-Serâyâ'nın Basra'ya vali tayin ettiği Zeyd b. Mûsâ¹⁹ ise, Basra'da yakıp yıktığı evler sebebiyle en-Nâr lakabını almıştır.²⁰ Kendisine Abbâsîlerin taraftarla-

→

baskı, Beyrut, 1414/1994, IV/11; İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed b. Haldûn el-Hadramî el-Mağribî (808/1406), *Târîhu İbn Haldûn -Kitâbü'l-Iber ve Divânü'l-Mübtede' ve'l-Haber fi Eyyâmî'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve Men Âsârahüm min Zevî's-Sultânî'l-Ekber-*, Beyrut, 1391/1971, III/215; İbnü'l-Kâdî, Ahmed b. Muhammed el-Miknâsî (1025/1616), *Cezvetü'l-İktibâs fi Zikri men Halle mine'l-A'lâm bi'l-Medîneti Fâs*, Rabat, 1973, s. 16-17; ez-Zirikî, Hayruddîn (1396/1976), *el-A'lâm*, 2. baskı, by., 1373/1954, II/265; el-Abbâdî, Ahmed Muhtâr, *Fi't-Târîhi'l-Abbâsî ve'l-Endelüsî*, Beyrut, Dâru'n-Nehdati'l-Arabiyye, trs., s. 75. Fiğlalı, Ethem Ruhi, "Fah", *DİA*, İstanbul, 1995, XII/73.

¹² Hüseyin b. Hasan b. Ali b. Ali b. Hüseyin. Ebu's-Serâyâ isyanı esnasında 200/816 yılında onu Mekke'ye vali tayin etmiştir. Babasına Eftas denildiği için kaynaklar bazen Hüseyin için de bu lakabı kullanmıştır. İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Hazm el-Endelüsî ez-Zâhirî (456/1064), *Cemheratü Ensâbi'l-Arab*, thk: Abdüsselâm Muhammed Hârûn, 5. baskı, Kahire, Dâru'l-Meârif, trs., s. 53; Dâvûdî, age, s. 273.

¹³ Taberî, age, VIII/536; İbnü'l-Esîr, age, IV/153; İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Ömer ed-Dimeşkî (774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk: Abdurrahman el-Lâdkî-Muhammed Beydûn, Beyrut, 1416/1996, X/685; Dâvûdî, age, s. 273.

¹⁴ İbn Hazm, age, s. 53.

¹⁵ İbnü'l-Esîr, age, IV/153.

¹⁶ Eyüb Sabri Paşa (1308/1890), *Kâbe ve Mekke Tarihi*, Sadeleştiren: Osman Erdem, İstanbul, Fatih Yayınevi, trs., s. 400.

¹⁷ Ali b. Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin. Lakabı el-Hârisî'dir. Ebu's-Serâyâ isyan ettiğinde Basra'daydı. Zeyd b. Mûsâ oraya gelince o da hurûc etti ve Zeyd'e yardım etti. Ehvaz'da Hüseyin b. Hasan ile de beraber hareket etti. Bağdat'ta vefat etti. Kabri oradadır. İbn Hazm, age, s. 60; Dâvûdî, age, s. 199.

¹⁸ Taberî, age, VIII/538; İbnü'l-Esîr, age, IV/154; el-Alûsî, Adil Muhyiddîn, *er-Ra'yü'l-Âm fi'l-Kami's-Sâlisîl-Hicrî*, Bağdat, 1987, s. 157.

¹⁹ Zeyd b. Mûsâ b. Ca'fer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin. 200/816 yılında Ebu's-Serâyâ onu Ehvaz valisi tayin etti. O, Basra'yı da ele geçirdi. Abbâsî birliklerine yenilip Enbar tarafına kaçtı. Orada ya-

→

rından biri geldiği zaman onu ateşe attığı rivayet edilmiştir.²¹ Hatta Halife Me'mûn onunla konuşması için kardeşi Ali Rızâ'yı ona göndermiştir. Ali Rızâ, onunla konuşup Fâtîma bt. Rasûlullah'ın torunu olarak kendisine bu hareketin yakışmadığını söylemiştir.²²

Ebu's-Serâyâ'nın Yemen'e vali tayin ettiği bir başka seyyid İbrahim b. Mûsâ,²³ Yemen'e giderken Mekke'ye uğramış ve orada gasp ve talan yapmıştır.²⁴ Yemen'e varınca insanları esir, mallarını da ganimet kabul eden İbrahim pek çok kimseyi öldürmüş, çok kan dökmesi sebebiyle kendisine kasap manasına "Cezzâr" denilmiştir.²⁵ Kendini meşru halife olarak kabul eden İbrahim, 200/816 senesinde Akîl b. Ebî Tâlib'in evlâdından birini hac emri olarak görevlendirmiş o, Mekke'ye girmeden hacca gelen insanların eşyalarına ve Kâbe'ye getirdikleri örtülere el koymuştur.²⁶ Ancak, o sene Abbasilerin hac emri olan Mu'tasım, onunla savaşmış ve onu mağlup etmiş; insanların eşyalarını ve Kâbe'nin örtüsünü alıp sahiplerine iade etmiştir.²⁷

Ehl-i beyt mensubu olması bir yana, Müslümanlığa yakışmayan işler yapan bu kişiler ile Hz. Peygamber'in, ehl-i beyti öven hadîs-i şerîfleri özellikle "Ben size iki şey bıraktım: Allah'ın kitabı ve ehl-i beytim (itrâfî)"²⁸ hadîs-i şerîfini nasıl bağdaştıracağız? Söz konusu hadîs-i şerîf ile ilgili olarak, gerek hadîsin bazı rivayetlerinde ehl-i beyt yerine sünnet ifadesinin kullanılması gerekse şahıslarla amel edilmesinin mümkün olmaması sebebiyle bu rivayetlerdeki ehl-i beytten, Hz. Peygamber'in bütün neslinin değil de hidayet ve sîretlerinin mutlak surette Kur'ân ve sahih sünnetin çizgisinde olan neslinin anlaşılması uygun olacaktır.²⁹ Söz konusu rivayet ile ilgili Hayreddin Karaman, şu yorumları yapmaktadır: "Burada itra ve ehl-i bey-

→

kalandı ve Me'mûn'a gönderildi. Me'mûn'un onu serbest bıraktığı rivayet edilmektedir. el-Ya'kûbî, Ahmed b. Ebi Ya'kub b. Ca'fer el-Abbâsî (284/897), *Târîhu'l-Ya'kûbî*, Beyrut, 1415/1995, II/449; el-Mervezî, İsmail b. Hüseyin b. Muhammed b. Hüseyin b. Ahmed el-Ezverkanî (614/1217), *el-Fahrî fî Ensâbî't-Tâlibiyyîn*, thk: Mehdi er-Recai, Kum, 1409, s. 21; Dâvûdî, age, s. 181; Zirikî, age, III/102.

²⁰ Taberî, age, VII/535; İsfehânî, age, s. 436; İbnü'l-Esîr, age, IV/152; İbn Kesîr, age, X/684; İbn Haldûn, age, III/244; Dâvûdî, age, s. 181; Zirikî, age, III/102.

²¹ İbnü'l-Esîr, age, IV/152.

²² Yâfîî, age, II/13. Ali Rızâ ona, yaptığı masiyetler sebebiyle kendisinin kardeşi olamayacağını söyler ve Hz. Nuh ile oğlunun örneğini verir. el-Mecfîsî, Allâme Muhammed Bâkır b. Muhammed Takî b. Maksûd Ali (1110/1698), *Bihârü'l-Envâr*, 4. baskı, Beyrut, 1404, IXL/218.

²³ İbrahim b. Mûsâ b. Ca'fer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin. Yemen'de ortaya çıkmıştır. "Hâdî ilallâh" olarak bilinir. Dâvûdî, age, s. 165-166; İbnü's-Sâî, Ali b. Enceb (674/1275), *Târîhu'l-Hulefâi'l-Abbâsiyyîn*, Ta'lik: Abdurrahim Yûsuf, Kahire, 1413/1993, s. 68.

²⁴ Taberî, age, VIII/535-536.

²⁵ Taberî, age, VIII/536; İbnü'l-Esîr, age, IV/153; İbn Haldûn, age, III/244; İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî (852/1449), *Nüzhetu'l-Elbâb fî'l-Elkâb*, thk: Abdülaziz b. Muhammed el-Sedîdî, Riyad, 1409/1989, I/171.

²⁶ İbnü'l-Esîr, age, IV/155; İbn Haldûn, age, III/244.

²⁷ Taberî, age, VIII/541; İbnü'l-Esîr, age, IV/155.

²⁸ Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 36; Tirmizî, Menâkıb, 31; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III/14, 17.

²⁹ Âdem Dölek, "Sekaleyn Hadîsi ve Değerlendirilmesi", *Marife*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 171,172.

tin aynı manada kullanıldığı görülüyor. Ayrıca kıyamete kadar onun ehl-i beyti ile Kur'ân'ın birbirinden ayrılmayacağı ifade ediliyor; buna göre ehl-i beytin (itra) doğru yol rehberi olmasının şartı Kur'ân'dan ayrılmamaları oluyor. Hadiste geçen iki rehber arasındaki ilişki konusunda iki yorum akla geliyor: a) Hz. Peygamber'in soyundan gelenler daima Kur'ân yolunu izlerler; bu yorumu tarihî bakımdan tespit etmek imkansız gibidir, ehl-i beytten geldiklerini iddia ettikleri halde Kur'ân yolundan ayrılmış kimselerin bulunduğu da bilinmektedir. b) Kur'ân yolundan ayrılanlar benim soyumdan gelseler bile rehber olan ehl-i beyte, itraya dâhil olamazlar. Bu ikinci yorumun daha uygun olduğunu düşünüyorum. Bu taktirde de 'Kur'ân var iken, ona uyanların ayrıca rehber olmalarının anlamsızlığı' ileri sürülebilir. Buna da şu cevap verilebilir: "Kur'ân'ı doğru anlamak ve uygulamak için örnekler ihtiyacı vardır, Kur'ân'ı hayatlarına rehber edinen ehl-i beyt de ideal örnekler arasındadır."³⁰ Gerçekten Karaman'ın yorumları tarihî realite ile de örtüşmektedir. Nitekim özellikle I/VII. asırda ehl-i beyt, Kur'ân'ı yaşayan bir rehberler mektebi haline gelmiş ve o mektepte yetişen Ali Zeyne'l-Âbidîn, Muhammed Bâkır özellikle Ca'fer Sâdik gibi şahsiyetler, yaşadıkları dönemi her yönden etkilemişlerdir.³¹ Öte yandan Hz. Peygamber Efendimiz ehl-i beyt kavramının anlamını genişletmiş³² ve "O, Allah'ın iradesini tutana ehl-i beytim demiş, bundan dolayı akrabalık bağı olmadığı halde Selman-ı Fârisî ile ilgili olarak da aynı şeyi söylemiştir."³³

Van Arendonk, olumsuz tavırları bulunan evlâd-ı Rasûl ile ilgili Sünnîlerin görüşleri olarak şunları söylemektedir: "Tavır ve harekâtı ile şeriatla tearuz halinde bulunan (fasık) bir şerîfe de günahının nasıl olsa affolunacağı kanaati ile hürmet ve riayetten yüz çevirmemelidir. Çünkü hürmet ona menşei dolayısıyla (unsuru't-tahir) olup, fîsk onun nesebine bulaşmaz."³⁴ Sünnî dünyada bu görüşte olan kişilerin varlığı hiç şüphesiz bir araştırma konusudur. Şu kadar var ki İslâm'ın prensipleri ile bu görüşleri bağdaştırmak mümkün değildir. "Kızım Fâtıma da hırsızlık yapsa onun ellerini keserim."³⁵ diyen bir Peygamber ile "Bir kişi ne yaparsa yapsın Peygamber soyundan geldiği için affedilmiştir." görüşünü telif etmek izahı kabil değildir. Nitekim kendisi de seyyid olan Ali Rızâ, ehl-i beyt şerefine nail olabilmenin şartlarını şöyle sayar: "Malumdur ki, ümmet Nebisiyle zürriyatı da ancak Kitap ve Sünnetle isbat-ı şahsiyyet eder. Şu halde insan bu saadet ve şerefe ancak şu gelen şartlar ile vâsıl olabilir:

³⁰ Hayreddin Karaman, "Soruşturma", *Mariye*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 406.

³¹ Mithat Eser, *Abbâsîlerin İlk Döneminde Seyyid ve Şerîfler*, Konya, 2009, s. 29-47.

³² Ehl-i Beyt kavramına dâhil olan kişilerle ilgili bütün görüşler için bkz. M. Bahaüddin Varol, *Ehl-i Beyt Kavramsal Boyut*, Konya, 2004, s. 65-134.

³³ Harun Yıldız, "Ehl-i Beyt İnanışının Anadolu Alevileri Üzerindeki İzdüşümleri", *Mariye*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı-, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 316.

³⁴ Arendonk, C. Van, "Şerîf", *İA*, İstanbul, 1978, XI/441.

³⁵ Buharî, *Fedâilü Ashâbi'n-Nebî*, 18; *Enbiyâ*, 45; *Hudûd*, 12; Müslim, *Hudûd*, 8, 9; *Ebû Dâvûd*, *Hudûd*, 4; *Tirmizî*, *Hudûd*, 6; *İbn Mâce*, *Hudûd*, 6.

1. Cenâb-ı Hakk'ın, pis tabiatlardan ve kirli nefsanî hususlardan tamamen temizlediği ehl-i beyt kiram hazeratına sahih sened ile müstenid olmalıdır...
2. Amel-i salihdir. Nesebi sahih iken Allah'ın Rasûlü ve Kitabının izine temessük etmeyen salih olmayan bir amelde bulunduğu için Nuh'un mahdumu (oğlu) gibi ehl-i beytten hâric kalır...
3. Seyyid, mutlak siret-i ve harekât-ı Muhammediye (as) üzere bulunmalıdır.
4. Kendisini herkesle müvazene edecek olsa, kendisini herkesten aşağı addedecek kadar mütevazı olmalıdır.
5. Ehl-i beyt hakkındaki (Onlar mal sevgilerine rağmen yoksula, yetime ve esire yedirirler.³⁶) âyet-i celîlesi mantûkunca, miskinleri ve fakirleri sevme ve bunlara yedirme hususunda insanların en cömerdi olmalıdır.
6. Gerektiğinde tam bir şecaat sahibi olduğunu ibraz etmelidir.
7. Doğruluktan asla ayrılmamalıdır...

Ancak bu özelliklere sahip olan ehl-i beytin kadrini bilenler onların sohbetlerine can atmışlar ve hizmetlerinde pervane olmuşlardır.³⁷ Hz. Hasan'ın aşırı bir taraftanna söylediği rivayet edilen şu sözler aynı hususu ifade etmektedir: "Yazıklar olsun size! Bizi Allah için sevin. Biz Allah'a itaat edersek, o zaman bizi sevin. Şayet Allah'a isyan edersek, o zaman bize kin duyun." Bu sözleri dinleyen kişi "Siz Rasûlullah'ın yakını ve hane halkısınız." deyince Hz. Hasan şöyle cevap verir: "Yazık sana! Allah'a itaat olmadan Allah, birisi için Rasûlullah'ın yakınlığını özür kabul etse, bununla ona anne ve baba açısından bizden daha yakın olan birisi (mesela amcası Ebû Tâlib) fayda görürdü. Vallahi ben içimizden asi olanın azabının iki kat olacağından korkuyorum. Aramızdan iyi olanın ecrinin iki kat verileceğini de umuyorum. Yazıklar olsun size! Allah'tan korkun ve bizim hakkımızda hakikati söyleyin."³⁸

Bütün bunlara rağmen söz konusu nesebin kutsanması için Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma ve onun soyuyla ilgili "Fâtıma iffetini korumuştur, Allah da onun zürriyetini ateşe haram kılmıştır." vb. sözler uydurulmuştur.³⁹ İbn Teymiyye şu

³⁶ İnsan, (76) 8.

³⁷ er-Rıdâ, Es-Seyyid Ali (1339/1941), *Mevâlidü Ehl-i Beyt*, İstanbul, 1341, s. 7-8.

³⁸ ez-Zübeyrî, Mus'ab b. Abdillâh b. Mus'ab (236/850), *Kitâbü Nesebi Kurayş*, thk: E. Levi Provençal, Kahire, 1982, s. 49; Âmir, Fâtıma Mustafa, *Târîhu'l-Üsrati't-Tâlibiyye fî'l-Medîneti fî'l-Asri'l-Ümevî*, Kahire, trs., s. 53.

³⁹ İbnü'l-Cevzî, Cemalüddin Ebu'l-Ferac Abdurrahman b. Cevzî el-Bağdâdî (597/1201), *Kitâbü'l-Mevdûât mine'l-Ehâdisi'l-Merfûât*, thk: Nuruddîn b. Şükrî b. Alî Boyacılar, Riyad, 1418/1997, II/227-228; İbn Arrâk, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Kinânî (963/1556), *Tenzîhü's-Şerâti'l-Merfûa ani'l-Ahbâri's-Şerâti'l-Mevdûa*, thk: Abdülvehhâb Abdüllatîf-Abdullah Muhammed, Beyrut, 1401/1981, I/417-418; eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali (1250/1834), *el-Fevâidü'l-Mecmûa fî'l-Ehâdisi'l-Mevdûa*, thk: Abdurrahmân b. Yahyâ-Abdülvehhâb Abdüllatîf, Kahire, 1380/1960, s. 392-393. Hatîb Bağdâdî'nin bu rivayet ile ilgili şu olayı nakletmesi dikkati câlibtir. "Ca'fer b. Muhammed b. Mezayed anlatıyor: 'Bağdattaydım. Bana Muhammed b. Mende dedi ki: 'Seni Muhammed b. Ali Rızâ'nın yanına

gerekçelerle metin olarak da rivayetin uydurma olduğunu söyler: "Rivayette iffeti korunmuş olmak, söz konusu kişinin soyunun ateşe haram kılınmasının sebebi olarak ifade edilmektedir ki bu batıldır. İffetini korumuş pek çok kadın vardır ki onların soyundan iyi olan da vardır, facir olan da; mümin de vardır, kafir de. Nitekim Fâtima'nın soyunun hepsine ateş haram kılınmış değildir. Aksine aralarında iyi de kötü de vardır... Hatta Râfiziler/Şîîler bile onlardan birçoğunun küfrüne ve fiskına şahitlik etmektedir. Bazı Şîî gruplar, Zeyd b. Ali ve onu dost edinenleri reddettiler, onların küfür ve fiskına şahitlik ettiler."⁴⁰

Gerçekten pek çok Şîî grubun kendi imamları dışındaki Hz. Peygamber soyundan gelen seyyid ve şerîfleri kabul etmemesi, onları yalancılıkla, günah işlemekle ve hatta küfürle itham etmesi de tek başına bir nesebin kutsanmasının doğru olmadığını anlatmaktadır.

Pek çok sebepten dolayı daha ilk dönemlerden itibaren Hz. Peygamber'in soyundan gelmediği halde, söz konusu nesepten olduğunu iddia eden kişiler olmuştur. Sahte olanların sahte olmayanlardan ayırt edilmesi için pek çok önlem alınmış⁴¹ ancak yine de sahte seyyidlik önlenememiştir. Bu vakia da kutsal nesepten tarihsel açıdan doğru olmadığını bize göstermektedir. Hal böyle olunca Hz. Peygamber'in soyundan geldiği kesin olarak tespit edilse bile, olumsuz hareketleri bulunan söz konusu nesepten olan kişilerin, ehl-i beytin faziletleriyle alakalı âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflerin muhatabı olmalarının mümkün olmadığı açıktır. Bu da bir kez daha ehl-i beytin faziletinin temelde soya dayanmadığını, Kur'ân ve Sünnete bağlılıkları ölçüsünde onların faziletlerinden bahsedilebileceğini ifade etmektedir.

II- KUTSAL SOY ANLAYIŞININ MÜSLÜMANLAR ARASINDA YAYILMASININ SEBEPLERİ

Hz. Peygamber'in (as) soyunun bazı Müslümanlar tarafından kutsal ve ayrıcalıklı bir soy olarak kabul edilmesinin pek çok sebebinin bulunması normaldir.

→ götüreyim mi?' Evet, dedim. Beni onun yanına götürdü, biz ona selam verdik ve onun yanına oturduk. Ona İbn Mende Rasûlullah'ın 'Fâtima iffetini korumuş, Allah da onun soyuna ateşi haram kılmıştır.' hadîsiyle ilgili sordu. O da 'Bu, Hasan ve Hüseyin'e hastır.' dedi." Hatîb Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali (463/1071), *Târîhu Bağdâd*, Beyrut, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, trs., III/54; es-Safedî, Salahuddîn Halil b. Aybek (764/1363), *Kitabü'l-Vâfi bi'l-Vefeyât*, 2. baskı, Wiesbaden, 1962, IV/106; el-Emîn, Seyyid Muhsin, *Ayânü's-Şîa*, thk: Hasan el-Emîn, Beyrut, 1406/1986, II/35. Bu rivayetin sahih olmadığını kabul etmekle beraber, anlam olarak Hasan ve Hüseyin'e özgü bir durumun olabileceği, Muhammed Cevad'ın sözü nakledilerek muhaddisler tarafından da kabul edilmektedir. İbnü'l-Cevzî, age, II/228; İbn Arrâk, age, I/418; Şevkânî, age, s. 393.

⁴⁰ İbn Teymiye, Ebu'l-Abbâs Takiyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm (728/1328), *Minhâcü's-Sünneti'n-Nebeviyye*, thk: Muhammed Raşâ ve Salim, 2. baskı, Kahire, 1409/1989, IV/59,62-64.

⁴¹ Abbâsîlerin ikinci halifesi Mansur döneminde Muhammed Nefsü'z-Zekîyye'nin Sind bölgesine kaçan ve daha sonra Medine'ye getirilen oğlu Abdullah ile ilgili Halife Mansur, onun nesebinin sahih olduğuna/Hz. Peygamber soyuna dayandığına dair bir mektup yazmıştır. Bu bilinen ilk seyyidlik belgesi olarak kabul edilebilir. Taberî, age, IV/500; İbnü'l-Esir, age, V/195; İbn Kesîr, age, X/108; Dâvûdî, age, s. 86.

Çünkü sosyal olayları tek bir sebeple açıklamak doğru olmasa gerektir. Bu sebeplerin bir kısmı Müslümanların kendi içyapılarından ve bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Dâhilî sebepler diye isimlendirdiğimiz bu sebeplerin yanı sıra, İslâm'ın ve Müslümanların dışında birtakım etkenlerin de bu seçkin soy anlayışının oluşmasında etkili olduğunu düşünmekteyiz. Bunlara da hâricî sebepler diyebiliriz.

1) Dâhilî Sebepler

İslâm dininin Peygamberi Hz. Muhammed (as), Müslümanlar arasında çok özel bir yere sahiptir. Cenâb-ı Hak onu en güzel örnek olarak vasıflandırmış, ona itaat edilmesini emretmiş, ona tâbî olmayı kendine olan sevginin göstergesi kabul etmiştir. O, Allah'ın mesajını ilk olarak yaşayan ve bu konuda insanlara örneklik yapan bir şahsiyet olmuştur. Bu sebeple onun sünneti İslâm dininde ikinci temel kaynaktır. Hal böyle olunca gerek asr-ı saâdetde bu kutlu insanı görme ve ona inanma şerefine eren kişiler, gerekse daha sonraki asırlarda yaşayan Müslümanlar için o, çok önemli ve özel bir insandır. Ona olan saygı ve sevgi, onun hane halkına ve soyuna olan sevgiyi beraberinde getirmiştir. Hz. Muhammed'i peygamber olarak kabul eden bir Müslüman'ın onun ehl-i beytini sevmesi ve saygı göstermesi için kanımızca başka bir sebep aramaya gerek yoktur.⁴² Nitekim Hz. Ebû Bekir, "Ey insanlar! Hz. Muhammed'e olan hürmetinizi onun ehl-i beyti hususunda da muhafaza edin."⁴³ ve "Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah'ın akrabaları benim nazarımda kendi akrabalarımın daha sevimli ve üstündür."⁴⁴ demiştir. Hz. Ebû Bekir'in bu düşüncelerine Hz. Ömer ve Hz. Osman başta olmak üzere bütün ashâb-ı kiram sahip olmuştur.⁴⁵ Hz. Ömer, divanı ihdas ettiği zaman "Beytülmalden hisse verme işine kimden başlayalım?" diye sorunca ashâbın "Kendinden başla." cevabına karşılık o şöyle cevap verdi: "Hayır, Rasûlullah önderimizdir. Onun ehl-i beytinden başlayalım ve en yakından en uzağa doğru bu işi sürdürelim." Hz. Ömer, söz konusu hisseleri öncelikle Hz. Peygamber'in hanımlarına, sonra Hz. Ali'ye ve Bedir Savaşı'na katılan Hâşimîlere verdi. Hasan ve Hüseyin'i de babalarına dâhil etti ve onlara da babalarına verdiği gibi aynısını verdi.⁴⁶

Hz. Peygamber'in ehl-i beytinin faziletiyle ilgili âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler⁴⁷ hiç şüphesiz bu sevgide temel etkidir. Hz. Muhammed, bize öğrettiği namaz ibadetinde, sallı ve barık dualarını okurken kendisinin ailesine dua etme-

⁴² M. Bahaüddin Varol, "Soruşturma", *Marife*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı-, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 412.

⁴³ Buharî, *Fedâilü's-Sahâbe*, 12, 22; Müslim, İman, 205.

⁴⁴ Buharî, *Fedâilü's-Sahâbe*, 11, 12.

⁴⁵ Ya'kûbî, *age*, II/153.

⁴⁶ Ebû Yûsuf, Ya'kub b. İbrahim (182/798), *Kitâbu'l-Harâc*, çev: Ali Özek, 2. baskı, İstanbul, 1973, s. 85-86; Ebû Ubeyd, Kâsım b. Sellâm (224/838), *Kitâbu'l-Emvâl*, çev: Cemaleddin Saylık, İstanbul, 1981, s. 257-258; el-Hatîb, Abdülkerim, *es-Siyâsetü'l-Mâliyye fî'l-İslâm*, Beyrut, 1380/1961, s. 74-75; Siddîkî, S.A., *İslâm Devleti'nde Malî Yapı*, İstanbul, 1973, s. 197.

⁴⁷ Heytemî, ehl-i beytin fazileti ile ilgili 14 âyet-i kerîme ve 44 hadîs-i şerîf zikretmiştir. el-Heytemî, Ahmed b. Hacer el-Mekkî (974/1566), *es-Savâiku'l-Muhrika fî'r-Reddi alâ Ehli'l-Bide'i ve'z-Zendeka*,

mizi sünnet olarak bırakmıştır.⁴⁸ Dolayısıyla Peygamberimizin ailesi, ehl-i beyti ümmet arasında büyük bir muhabbet ve sevgiye mazhar olmuştur.

Hz. Peygamber sevgisi, sevilenin sevdiklerini de sevmeyi doğal olarak beraberinde getirmiştir. Çünkü sevgilinin sevdiklerini sevmeye ve onlara değer verme psikolojik bir durumdur.⁴⁹ Dolayısıyla asr-ı saâdetten itibaren yüzyıllardır insanlar, en sevgilinin sevdiği hanımlarını, aile fertlerini ve torunlarını sevmişler, onlara ayrı bir değer vermişler, muhabbet beslemişlerdir.

Hz. Peygamber'in torunlarının kimi zamanlar özellikle siyasî sebeplerden dolayı bazı zulümlere maruz kalmaları ve şehitler vermeleri, halk nezdinde onların yüceltilmelerini sağlamıştır.⁵⁰ Özellikle Hz. Hüseyin ve beraberindekilerin Kerbelâ'da şehit edilmeleri hadisesi Müslümanların birçoğu tarafından üzüntüyle karşılanmıştır. Daha sonraki dönemlerde Zeyd b. Ali, Yahya b. Zeyd, Muhammed Nefsü'z-Zekiyye, İbrahim b. Abdillâh gibi önde gelen ehl-i beyt neslinin öldürülmesi de Müslümanların onlar hakkındaki hassasiyetlerini artırmıştır. Böylece bu mazlum ve ezilmiş insanlar, İslâm toplumsal tabakalaşmasında yerini almıştır.⁵¹

Bütün bu sebepler iyi niyetlerle Hz. Peygamber soyuna kutsallık izafe edilmesine katkıda bulunmuş olabilir. Ancak bu seçkin soy anlayışının başka inançların ve kültürlerin etkisiyle doğması, siyasî ve ekonomik sebeplerle de söz konusu anlayışın kökleşmesi daha muhtemeldir.

2) Hâricî Sebepler

Her şeyden önce Araplar, cahiliye döneminde kabile içinde ehl-i beyt adıyla tanınan ve yöneticilik onuru aynı ailede devam eden bir yapıya sahip insanlardı.⁵² Aynı olgu "liderin ailesinin mensupları" anlamıyla Hz. Peygamber'in vefatından sonraki siyasî gelişmelerde ehl-i beyt tabiriyle görülmektedir.⁵³ Dolayısıyla cahiliye dönemindeki siyasî bir alışkanlığın Hz. Peygamber'in vefatından sonra yeniden gündeme gelmesi söz konusu olabilir. Daha sonraları başka kültürlerle karşılaşan Müslümanlarda bu anlayış iyice kökleşmiştir. Nitekim kutsal Hz. Peygamber ailesi fikri, Hind-Âri fikirlerindeki "seçkin bir ilah ailesinin bulunduğu, bu

İstanbul, 1406/1986, s. 143-196. Sharon, "Ehl-i beyti sevmeyi ve ona destek olmayı dinî bir görev, onlara düşmanlığı bir günah işleme olarak kabul eden değişik rivayetler, aynı politik kategoriye girmektedir." derken bu türlü rivayetlerin dönemin politik mesajları olduğunu söylemekte, dolayısıyla Rasûlullah'a ait olmadığını üstü örtülü ifade etmektedir. Moshe Sharon, "Ehl-i Beyt-Ev Halkı-", çev: Cem Zorlu, *Marîfe*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı-, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 343.

⁴⁸ Buhârî, *Enbiyâ*, 10; Müslim, *Salât*, 65, 66, 69; Nesâî, *Sehv*, 49, 50-54; İbn Mâce, *İkâme*, 25.

⁴⁹ Karaman, *age*, s. 407.

⁵⁰ Kennedy Hugh, *The Early Abbasid Caliphate*, London, 1986, s. 99; Ahmet Güzel, *Abbâsî Halifesi Mehdî b. Mansûr ve Siyasî Yönü*, Konya, 2002, (Basılmamış Doktora Tezi), s. 238.

⁵¹ Rüya Kılıç, *Osmanlıda Seyyidler ve Şerâfîler*, İstanbul, 2005, s. 46.

⁵² Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", *DİA*, İstanbul, 1994, XI/498; Bernard Lewis, *Tarihte Araplar*, çev: Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul, 1979, s. 27.

⁵³ Adnan Demircan, "Arap Siyasî Geleneğinin Ehl-i Beyt Tamlamasının Kavramlaşma Sürecine Etkisi", *Marîfe*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı-, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 101

ailenin sulbünden ilahi nurun nesilden nesle intikal ettiği ve beklenen Mesih'te son bulunduğu" biçimindeki vb. anlayışlarla bütünleşmiştir.⁵⁴ İran'daki kutsal aile anlayışının ve Hz. Hüseyin'in İran Kırsarı Yezdecird'in kızı ile evlenmesinin⁵⁵ de kısmen aynı sonucu doğurduğu söylenebilir. Aslında benzeri bir yapı Hıristiyanlıkta da söz konusudur. Hıristiyanlıkta azizin statüsünün en bariz özelliği grup, aile ya da kabilelerden daha çok bireylere uygulanmasıdır. Bunun tersine İslâm'da ise "aziz" sözcüğü hem bireyler hem de topluluklar için kullanılır ki bunların değişik tipleri vardır. Birincisi, tarikatlarda kutsal soy şecereleri vardır. Bütün kabileler bazen kutsal şahsiyetlerin soyundan geldiklerini iddia edebilir ve bu yolla kabile nüfuzunu ya da lûtfunu ortak olarak paylaşabilir. Bu nüfuzu olağan üstü bir dereceyle tevarüs eden bir kişi aziz veya seyyiddir.⁵⁶ Görüldüğü üzere İslâm'ın Araçlar arasında yıkılmaya çalıştığı ve reddettiği kutsal soy anlayışı gerek cahiliye döneminin alışkanlığı gerekse farklı kültürlerdeki kutsal soy anlayışları ile birleşmiş ve İslâm Dini'nin aziz Peygamberinin kutsal soyu anlayışı ortaya çıkmıştır.

Mevalî (Arap olmayan Müslümanlar) arasında Hz. Peygamber'in torunlarına karşı ayrı bir teveccüh söz konusudur. Bunda Emevîlerin mevâlî politikası çok etkili olmuştur. Emevî Araçlar tarafından küçümsenen, Müslüman olmalarına rağmen cizye vermeye devam eden,⁵⁷ idarî ve askerî görevlere getirilmeyen, fetih sebebiyle Horasan'a yerleşen Araçlar tarafından memuriyetler paylaşarak kendilerine hiçbir pay bırakılmayan mevâlî,⁵⁸ devlete ve idareye karşı oluşlarıyla bilinmekteydi. Bu karşılık mevâlîyi, idareye karşı olan Hz. Peygamber'in torunları ile aynı noktada birleştirmiştir. Emevîler döneminde mevâlînin yanı sıra idareye karşı olan kişi ve grupların, kendilerini temsil edecek, Ümeye oğullarına rakip olabilecek bir aile konumunda olan Haşim oğullarının etrafında toplanmaları da aynı sonucu doğurması mümkündür. Mevâlî ile ilgili durum Abbâsîler döneminde de görülmüş, idareden memnun olmayan özellikle Horasan bölgesindeki mevâlî, Abbâsîlere karşı zaman zaman hurûc eden seyyid ve şerîfleri desteklemiş ve onlara sevgi göstermiştir. Aynı zamanda mevâlî içerisinde yer alan İranlılar, yukarıda ifade ettiğimiz gibi Hz. Hüseyin'in İran Kırsarı Yezdecird'in kızı ile evlenmesinden dolayı da ehl-i beyt nesline ayrı bir önem vermiştir. Mevâlî içerisinde yer alan Müslüman Türkler için ehl-i beyt sevgisinin farklı bir boyutu daha söz konu-

⁵⁴ İlyas Üzüm, "Soruşturma", *Marîfe*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı-, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 421.

⁵⁵ Abbâdî, age, s. 23; Nevin Abdülhalik Mustafa, *İslâm Siyasî Düşüncesinde Muhalefet*, çev: Vecdi Akyüz, İstanbul, 1990, s. 216.

⁵⁶ Turner, Bryan S., *Max Weber ve İslâm*, çev: Yasin Aktay, 2. baskı, Ankara, 1997, s. 127,128.

⁵⁷ Taberî, VII/55-56; Vloten, Gerlof Van (1321/1903), *Emevî Devrinde Arab Hakimiyeti, Şîa ve Mesih Akideleri Üzerine Araştırmalar*, çev: Mehmed S. Hatipoğlu, Ankara, 1986, s. 25; Lewis, age, s. 67; Hasan İbrahim Hasan, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Târîhi*, çev: İsmail Yiğit-Sadrettin Gümüş, 3. baskı, İstanbul, 1991, II/249-250; Hodgson, Marshall G.S., *İslâm'ın Serüveni*, çev: İzzet Akyol vd., İstanbul, 1993, s. 199; ed-Dûrî, Abdülazîz, *el-Asru'l-Abbâsiyyi'l-Ewel*, 2. baskı, Beyrut, 1988, s. 11-12; el-Hudârîbek, Muhammed (1345/1925), *Muhâdaratü Târîhi'l-Ümemi'l-İslâmiyye (ed-Devletü'l-Abbâsiyye)*, Kahire, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, trs., s. 14, 30.

⁵⁸ Taberî, VII/30-32; Nahide Bozkurt, *Oluşum Sürecinde Abbâsî İhtilali*, Ankara, 2000, s. 16-18.

sudur. Çünkü soy gütme, ulu tanıdıkları kişilere ve soylarına derin saygı ve sevgi gösterme geleneğine bağlı olan Türklerde, benimsedikleri dini getiren Ulu Elçi ve Onun en yakınlarına karşı duydukları sevgi ve ihtiram, bu gelenekle kaynaşmış, Oğuzların Müslümanlığında belirli hatta hâkim bir nitelik olarak yer almaktadır.⁵⁹

Hız. Peygamber'in soyunun kutsallaştırılmasında siyasî sebepler de rol oynamıştır. Özellikle Abbâsî idaresine başkaldırı şeklindeki hareketlerin dinî olmaktan çok siyasî olduğu görülmektedir. Dolayısıyla nesep, burada bir siyasî malzeme haline getirilmektedir. Nesebin dolayısıyla seyyid ve şerîflerin başkaları tarafından kullanılmaya çalışılması daha fazla görülen bir durumdur. Kûfe'de, Muhammed b. Hanefiyye'nin adına hareket ettiğini söyleyerek taraftar toplamaya çalışan Muhtar es-Sekafî⁶⁰ ile çok ciddi bir hareket olan Ebu's-Serâyâ isyanlarında bu bariz bir şekilde görülmektedir.⁶¹ Haddizatında Abbâs oğulları bile "er-Ridâ min Âli-i Muhammed" sloganı ile Hız. Peygamber'in soyunu, iktidar emellerine ulaşmak amacıyla kullanmıştır.⁶² Abdullah b. Muhammed gibi bazı ehl-i beyt mensubu kişiler de halifelîği ele geçirmek için nesebinin imtiyazını kullanma yoluna gitmiştir.⁶³ Bu örneklerin gösterdiği gibi gerek Hız. Peygamber'in soyundan gerekse başka insanlardan siyasî emelleri bulunan insanlar, arzularına ulaşmak için Hız. Peygamber'in nesebini kullanmışlardır. Söz konusu kişiler sosyal bir sebep olmak üzere toplumsal bir saygınlık sağlama, toplum tarafından saygı görme ve toplumda belli bir statü kazanma amaçlı da söz konusu nesebi kullanmış olabilirler. Bütün bunlar da Hız. Muhammed'in soyundan gelen insanlara kutsiyet atfedilmesine sebep olmuştur.

Hız. Peygamber'in soyunun kutsallaştırılmasının başka bir sebebinin ekonomik olduğu söylenebilir. Hız. Peygamber'in soyunun gelir kaynakları ve gelirlerinin alt yapısını özellikle dört konu oluşturmaktadır: Bunlardan birincisi Hız. Peygamber'den ailesine, çocuklarına miras olup olmadığı tartışmalı Fedek⁶⁴ arazisi meselesi, ikincisi ganimetlerin beşte birindeki ve fey'lerdeki humus hissesi, üçüncüsü Hız. Ali'nin sadakâtı (vakıfları) ve dördüncüsü Beytül-maldan Ali-Fâtıma evlâdına verilen hisse.⁶⁵ Sönmez Kutlu, bu olayları söz konusu ederek Ali'nin mirası, humus ve ganimetler konusunda Ali oğulları arasında ciddi anlaşmazlıkların olduğunu; Emevî ve Abbâsîlerin de Hasanîler ve Hüseyinîler arasındaki bu eko-

⁵⁹ Yılmaz Soyzer, *Sosyolojik Açısından Alevî-Bektaşî Geleneği*, İstanbul, 1996, s. 87.

⁶⁰ İbnü'l-Esîr, age, IV/147-149; İbn Kesîr, age, VIII/292.

⁶¹ İbnü'l-Esîr, age, IV/147-149; Gülğün Uyar, *Ehl-i Beyt, İslâm Tarihinde Ali Fâtıma Evlâdı*, İstanbul, 2004, s. 275-280; M. Bahaüddin Varol, *Hilafet Mücadelesinde Ehl-i Beyt Nesli*, Konya, 2004, 190-198.

⁶² Eser, age, s. 63.

⁶³ Eser, age, s. 32-34.

⁶⁴ Fedek; Medine'ye ve Hayber'e iki günlük mesafede bir yerdir. el-Bekrî, Abdullah b. Abdilazîz el-Endelüsî (487/1094), *Mu'cemü Me'sta'cem*, thk: Mustafa es-Sekkâ, 3. baskı, Beyrut, 1403, III/1015; el-Hamevî, Ebû Abdillâh Yâkût b. Abdillâh (626/1229), *Mu'cemü'l-Büldân*, Beyrut, Dâru'l-Fikr, trs., IV/238.

⁶⁵ Eser, age, s. 112. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Uyar, age, s. 419-449.

nomik ve siyasî çekişmeleri körüklediğini, kendi menfaatlerine olacak kimseleri destekleyip muhalefeti zayıf düşürmek istediklerini, söylemektedir.⁶⁶ Gerçekten özellikle vakıflar konusunda halifelerin müdahaleleri bu yorumu desteklemektedir. Yine ilk dönemlerden itibaren Hz. Peygamber'in torunlarına diğerlerinden daha fazla maaşlar bağlandığı bilinmektedir. Nitekim Hz. Ömer döneminde ilk defa Müslümanlara "atâ" (atıyye) adı verilen düzenli aylık ödemelerin yapıldığı divan teşkilatı kurulduğunda,⁶⁷ Hz. Ömer, "Aylık verme işine kimden başlayalım?" diye çevresindeki ileri gelenlere sorunca, "Onlar kendinden başla." cevabını verdiler. Bunu kabul etmeyen Hz. Ömer "Rasûlullah önderimizdir. Onun ehl-i beytinden başlayalım ve en yakından en uzağa doğru bu işi sürdürelim." dedi. Halife, Hz. Peygamber'in hanımlarına on iki bin dirhem aylık bağladı. Daha sonra Hz. Ali'ye ve Bedir Harbi'ne katılan Hâşimîlere beş bin dirhem aylık belirledi. Hz. Ömer, Hasan ve Hüseyin'i de babalarının yanına kattı ve onlara da beşer bin dirhem maaş bağladı.⁶⁸ Halifelerin tutumuna göre değişen miktarlarda söz konusu maaşların daha sonraki dönemlerde seyyid ve şerîflere verildiği görülmektedir. Corci Zeydan'a göre Abbâsî toplumunda havas tabakası dört gruptan oluşmaktadır ve bunların dördüncü tabakasını şürafâ ve bilginler sınıfı oluşturmaktadır. Şürafâ diye isimlendirilen sınıfın içerisindeki kişilerin nesep itibarıyla ya Hz. Peygamber'e ya da Kureyş kabilesine bağlı olduğu söylenmektedir. Bu nevi şürafâ devlet nezdinde büyük bir hürmet ve riayet görürler, devlet tarafından hususi maaşlar ile geçinirler ve teşrifatlarda yüksek mevkilerde bulunurlardı.⁶⁹ Nitekim Abbâsîler zamanında Ali ve Abbâs soyundan gelen muayyen ailelere, bir lütuf olmak üzere atıyye verilmeye devam edildiği ifade edilmektedir.⁷⁰ Dîvânü'n-Nafakât'ın bir günlük tafsilatlı gider listesindeki kalemlerden birisi "Abbâsî ve Tâlibîlerden Benû Hâşim'in Cumhuriyetine" başlığı taşımaktadır ve bu kaleme tahsis edilen günlük miktar yaklaşık otuz üç dinar olarak belirlenmiştir.⁷¹ Me'mûn'un Ali Rızâ adına halife adayı olarak biat aldığı zaman, onun akrabalarına atâ tahsis ettiğine dair bilgi bulunmaktadır.⁷² Sadece Emevî ve Abbâsîler değil pek çok İslâm ülkesi, Hz. Peygamber soyundan gelen kişilere birtakım mali ayrıcalıklar tanıdılar, onları birtakım vergilerden muaf tutmuşlar, onlara sadece nesepleri sebebiyle aylık bağlamışlar ve alt meslek gruplarında olanların refah seviyesinin artırılmasına yönelik çalışmalar

⁶⁶ Kutlu, agm, s. 117.

⁶⁷ Mustafa Fayda, "Atâ", *DiA*, İstanbul, 1991, IV/33.

⁶⁸ Ebû Yûsuf, age, s. 86; Hatîb, age, s. 74-75; Sıddîkî, age, s. 197. Ebû Ubeyde, Hasan ve Hüseyin'in babaları gibi on iki bin dirhem aylık aldıklarını söylemektedir. Age, s. 258.

⁶⁹ Corci Zeydan (1332/1914), *İslâm Medeniyeti Tarihi*, çev: Zeki Megamiz, İstanbul, 1972, VI/30-32.

⁷⁰ Fayda, agm, IV/33.

⁷¹ Mehmet Aykaç, *Abbâsî Devleti'nin İlk Dönemi İdari Teşkilatında Divanlar (132-232/750/847)*, Ankara, 1997, s. 145, 153.

⁷² İbnü'l-Harîrî, Ahmed b. Halil el-Mağribî, *Kitâbu Müntehabî'z-Zeman Târîhu'l-Hulefâ ve'l-Ulemâ ve'l-A'yân*, thk: Abduh Halife, Beyrut, 1993, s. 150.

yapılmıştır.⁷³ Bütün bu malî ayrıcalıklar, söz konusu nesebi önemli ve ayrıcalıklı bir nesep haline getirmiştir. Dolayısıyla ister Hz. Peygamber soyundan olsun isterse sahte seyyid ve şeriflerden olsun, bu malî ayrıcalıklara sahip olmak isteyen kişilerin, bu pastadan pay alma gayesine matuf söz konusu nesebin kutsanmasında etkilerinin olacağı aşîkârdır.

SONUÇ

İslâm dini, toplumun içerisinde ayrıcalıklı, kutsal ve seçkin bir soy anlayışına onay vermemiştir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in soyunun kutsal kişilerden oluştuğu anlayışı doğru değildir. Rasûlullah'ın kutsal soy anlayışına, İslâm Dini'nin temel kaynaklarından referans bulunması mümkün olmadığı gibi söz konusu anlayış tarihi realite ile de örtüşmemektedir. Hz. Peygamber'in soyundan gelen bazı kişilerin, gayri dinî ve ahlâkî olan yaşantıları sadece nesep itibarıyla kutsallıklarının olmadığını bir vakia olarak ortaya koymaktadır. Soy olarak yüzde yüz Hz. Peygamber'e dayanan ve Abbâsîlerin ilk döneminde yaşamaları itibarıyla Hz. Muhammed'in vefatından yaklaşık 5-6. kuşak arasında yer alan Hasan b. Muhammed, Hüseyin b. Hasan, Ali b. Muhammed, Zeyd b. Mûsâ ve İbrahim b. Mûsâ gibi kişilerin yaşantıları kutsal soy anlayışını kökten yıkmaktadır. Kaldı ki ehl-i beyt neslini kutsayan insanlar arasında söz konusu nesepten bir çok kişinin fasık, bidatçı hatta kafir olarak kabul edildiği de tarihi bir gerçektir. Bu, söz konusu kutsamanın kendi içinde tutarlı olmadığını göstermektedir. Üstelik tarih boyunca istismar için çok mümbit bir arazi olması, Hz. Peygamber soyunun sahtesi ile hakikisini ayırt etmede herhangi bir ölçünün bulunmaması da söz konusu nesebin kutsal olmadığını tarihi olarak doğruluğunu ifade etmektedir. O zaman, her kim olursa olsun insanların değerlendirilmesinde nesebe göre değil, Kur'ân ve Sünnete bağlılığın ön plana alınması ve bu mihenge göre değerlendirme yapılması daha isabetli olsa gerektir.

İslâm tarihi içerisinde Hz. Peygamber'in seçkin soy anlayışının oluşmasında pek çok sebep etkili olmuştur. Müslümanların kendi içyapılarından ve bakış açılarından kaynaklanan sebeplere dâhilî, dışarıdan kaynaklanana da hâricî sebepler diyebiliriz. Bu soy anlayışının doğmasına etki eden dâhilî sebepler arasında İslâm Dini'nin Peygamberi'nin Müslümanlar açısından önemi ve özelliği neticesinde ona ve onun soyundan gelen insanlara ayrı bir değer verilmesi, Müslümanlar için en çok sevilen kişi özelliğine sahip olan Hz. Muhammed'in yakınlarına duyulan doğal sevgi, ehl-i beytin fazileti ile ilgili âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflerin farklı yorumlanması ile seyyid veya şerîf olan bazı kişilerin iktidarlara karşı giriştikleri mücadelelerde mazlum ve mağdur durumunda olmaları, hatta şehit vermeleri ve insanların mağdurların yanında yer alma psikolojisi sayılabilir. Gerek cahiliye Arapları

⁷³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1398/1977), *Mekke-i Mükerrreme Emirleri*, Ankara, 1972, s. 4; Osman Turan, *Türkiye Selçukluların Hakkında Resmî Vesikalar*, 2. baskı, Ankara, 1988, s. 56; Murat Sanık, *Kavram ve Misyon Olarak Ehl-i Beyt*, İstanbul, 1997, s. 222; Kılıç, age, s. 96-103.

gerekse başka kültürlerde yer alan kutsal soy anlayışları, siyasî ve sosyal sebeplerle kimi zaman Hz. Peygamber torunlarının kimi zaman başkalarının bu nesep anlayışını istismar etmeleri, ehl-i beyt nesline mensup bazı insanların söz konusu anlayışın ekonomik ve sosyal ayrıcalıklarını kullanmaları da hâricî sebepler olarak ifade edilebilir.

BİBLİYOGRAFYA

El-Abbâdi, Ahmed Muhtâr, *Fi't-Târîhi'l-Abbâsî ve'l-Endelüsî*, Beyrut, Dâru'n-Nehdati'l-Arabiyye, trs.

El-Alûsî, Adil Muhyiddîn, *er-Ra'yü'l-Âm fi'l-Karnî's-Sâlisî'l-Hicrî*, Bağdat, 1987.

Âmir, Fâtîma Mustafa, *Târihu'l-Üsrati't-Tâlibiyye fi'l-Medîneti fi'l-Asri'l-Ümevî*, Kâhire, trs.

Arendonk, C. Van, "Şerîf", *İA*, İstanbul, 1978, XI/435-442.

Aykaç, Mehmet, *Abbâsî Devleti'nin İlk Dönemi İdari Teşkilatında Divanlar (132-232/750/847)*, Ankara, 1997.

El-Bekrî, Abdullah b. Abdilazîz el-Endelüsî (487/1094), *Mu'cemü Me'sta'cem*, thk: Mustafa es-Sekkâ, 3. baskı, Beyrut, 1403.

El-Belâzurî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahya b. Câbir (279/892), *Ensûbü'l-Eşrâf*, thk: Süheyl Zekkâr-Riyad ez-Zirikî, Beyrut, 1417/1996.

Bozkurt, Nahide, *Oluşum Sürecinde Abbâsî İhtilâli*, Ankara, 2000.

Ed-Dâvûdî, Seyyid Ahmed b. Ali el-Hasanî (828/1425), *Umdetü't-Tâlib fi Ensûbi Âli Ebi Tâlib*, thk: Nezzâr Rîdâ, Beyrut, Dâru'l-Mektebi'l-Hayat, trs.

Demircan, Adnan, "Arap Siyasî Geleneğinin Ehl-i Beyt Tamlamasının Kavramlaşma Sürecine Etkisi", *Marife*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı-, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 93-110.

Dölek, Âdem, "Sekaleyn Hadisi ve Değerlendirilmesi", *Marife*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 149-173.

Ed-Dûrî, Abdülazîz, *el-Asru'l-Abbâsiyyi'l-Ewel*, 2. baskı, Beyrut, 1988.

Ebû Ubeyd, Kâsım b. Sellâm (224/838), *Kitâbu'l-Emvâl*, çev: Cemaleddin Saylık, İstanbul, 1981.

Ebû Yûsuf, Ya'kub b. İbrahim (182/798), *Kitâbu'l-Harâc*, çev: Ali Özek, 2. baskı, İstanbul, 1973.

Eser, Mithat, *Abbâsîlerin İlk Döneminde Seyyid ve Şerîfler*, Konya, 2009.

El-Emîn, Seyyid Muhsin, *A'yânü's-Şîa*, thk: Hasan el-Emîn, Beyrut, 1406/1986.

Eyüb Sabri Paşa (1308/1890), *Kâbe ve Mekke Tarihi*, Sadeleştiren: Osman Erdem, İstanbul, Fatih Yayınevi, trs.

Fayda, Mustafa, "Atâ", *DİA*, İstanbul, 1991, IV/33-34.

Fiğlalı, Ethem Ruhi, "Fah", *DİA*, İstanbul, 1995, XII/73-74.

Güzel, Ahmet, Abbâsî Halifesi Mehdî b. Mansûr ve Siyasî Yönü, Konya, 2002, (Basılmamış Doktora Tezi).

Halîfe b. Hayyât, Ebû Ömer el-Leysî el-Usfûrî (240/854), *Târîhu Halîfe b. Hayyât*, thk: Ekrem Ziyâ el-Umeri, 2. baskı, Beyrut, 1397.

El-Hamevî, Ebû Abdillâh Yâkût b. Abdillâh (626/1229), *Mu'cemü'l-Büldân*, Beyrut, Dâru'l-Fikr, trs.

Hasan İbrahim Hasan, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Târîhi*, çev: İsmail Yiğit-Sadrettin Gümüş, 3. baskı, İstanbul, 1991.

El-Hatîb, Abdülkerim, *es-Siyâsetü'l-Mâliyye fi'l-İslâm*, Beyrut, 1380/1961.

Hatîb Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali (463/1071), *Târîhu Bağdâd*, Beyrut, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, trs.

El-Heytemî, Ahmed b. Hacer el-Mekkî (974/1566), *es-Savâiku'l-Muhrika fi'r-Reddi alâ Ehli'l-Bide'i ve'z-Zendeka*, İstanbul, 1406/1986.

Hodgson, Marshall G.S., *İslâm'ın Serüveni*, çev: İzzet Akyol vd., İstanbul, 1993.

El-Hudârîbek, Muhammed (1345/1925), *Muhâdaratü Târîhi'l-Ümemi'l-İslâmiyye (ed-Devletü'l-Abbâsiyye)*, Kâhire, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, trs.

Hugh, Kennedy, *The Early Abbasid Caliphate*, London, 1986.

El-İsfehânî, Ebu'l-Ferac Ali b. Huseyn b. Muhammed (356/967), *Mekâtîlü't-Tâlibiyyîn*, thk: es-Seyyid Ahmed Sakr, 3. baskı, Beyrut, 1408/1987.

İbn Arrâk, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Kinânî (963/1556), *Tenzîhü's-Şerâti'l-Merfûa ani'l-Ahbâri's-Şenâti'l-Mevdûa*, thk: Abdülvehhâb Abdüllatîf-Abdullah Muhammed, Beyrut, 1401/1981.

İbnü'l-Cevzî, Cemalüddin Ebu'l-Ferac Abdurrahman b. Cevzî el-Bağdâdî (597/1201), *Kitâbü'l-Mevdûât mine'l-Ehâdîsi'l-Merfûât*, thk: Nuruddîn b. Şükrî b. Alî Boyacılar, Riyad, 1418/1997.

İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasan İzzüddîn Ali b. Muhammed el-Cezerî (630/1233), *el-Kâmil fi't-Târîh*, 4. baskı, Beyrut, 1414/1994.

İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed b. Haldûn el-Hadramî el-Mağribî (808/1406), *Târîhu İbn Haldûn -Kitâbü'l-Iber ve Divânü'l-Mübtede' ve'l-Haber fi Eyyâmî'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve Men Âsârahüm min Zevi's-Sultânî'l-Ekber-*, Beyrut, 1391/1971.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî (852/1449), *Nüzhetü'l-Elbâb fi'l-Elkâb*, thk: Abdülaziz b. Muhammed el-Sedîdî, Riyad, 1409/1989.

İbnü'l-Harfî, Ahmed b. Halil el-Mağribî, *Kitâbu Müntehabî'z-Zeman Târîhu'l-Hulefâ ve'l-Ulemâ ve'l-A'yân*, thk: Abduh Halife, Beyrut, 1993.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Hazm el-Endelüsî ez-Zâhirî (456/1064), *Cemheratü Ensâbi'l-Arab*, thk: Abdüsselâm Muhammed Hârûn, 5. baskı, Kâhire, Dâru'l-Meârif, trs.

İbnü'l-İmâd, Ebû Felâh Abdülhayy b. el-İmâd el-Hanbelî (1089/1679), *Şezerâtü'z-Zeheb fi Ahbâri Men Zeheb*, Beyrut, el-Mektebü't-Ticariyye, trs.

İbnü'l-Kâdî, Ahmed b. Muhammed el-Miknâsî (1025/1616), *Cezvetü'l-İktibâs fi Zikri men Halle mine'l-A'lâm bi'l-Medîneti Fâs*, Rabat, 1973.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Ömer ed-Dimeşkî (774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk: Abdurrahman el-Lâdkî-Muhammed Beydûn, Beyrut, 1416/1996.

İbnü's-Sâî, Ali b. Enceb (674/1275), *Târîhu'l-Hulefâi'l-Abbâsiyyîn*, Ta'lik: Abdurrahim Yûsuf, Kâhire, 1413/1993.

İbn Teymiye, Ebu'l-Abbâs Takiyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm (728/1328), *Minhâcü's-Sünneti'n-Nebeviyye*, thk: Muhammed Raşâ ve Salim, 2. baskı, Kâhire, 1409/1989.

Karaman, Hayreddin, "Soruşturma", *Marife*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 405-423.

Kılıç, Rüya, *Osmanlıda Seyyidler ve Şerîfler*, İstanbul, 2005.

Kutlu, Sönmez, "Ehl-i Beyt Sembolik Kapitalinin Tarihi Süreç İçinde Semelendirilmesi", *İslâmiyat*, Ankara, 2000, Sayı: 3, Cilt: 3, s. 99-120.

Lewis, Bernard, *Tarihte Araplar*, çev: Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul, 1979.

El-Makrizî, Takiyyüddin Ahmed b. Ali (845/1442), *en-Nizâ ve't-Tehâsum fi mâ beyne Benî Ümeyye ve Benî Hâşim*, Hazırlayan ve Çeviren: İrfan Aycan-M. Mahfuz Söylemez-S. Abdulhâlık Bakır, İdeolojik Tarih Okumaları, Ankara, 1998, s. 143-210.

El-Meclisî, Allâme Muhammed Bâkır b. Muhammed Takî b. Maksûd Ali (1110/1698), *Bihârü'l-Envâr*, 4. baskı, Beyrut, 1404.

El-Mervezî, İsmail b. Hüseyin b. Muhammed b. Hüseyin b. Ahmed el-Ezverkanî (614/1217), *el-Fahrî fi Ensâbi't-Tâlibiyyîn*, thk: Mehdî er-Recai, Kum, 1409.

Nevin Abdülhalik Mustafa, *İslâm Siyasî Düşüncesinde Muhalefet*, çev: Vecdi Akyüz, İstanbul, 1990.

Öz, Mustafa, "Ehl-i Beyt", *DİA*, İstanbul, 1994, XI/498-501.

Er-Ridâ, Es-Seyyid Ali (1339/1941), *Mevâlidü Ehl-i Beyt*, İstanbul, 1341.

Es-Safedî, Salahuddîn Halil b. Aybek (764/1363), *Kitâbü'l-Vâfi bi'l-Vefeyât*, 2. baskı, Wiesbaden, 1962.

Sancık, Murat, *Kavram ve Misyon Olarak Ehl-i Beyt*, İstanbul, 1997

Sarıçam, İbrahim, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, Ankara, 1997.

Sharon, Moshe, "Ehl-i Beyt-Ev Halkı-", çev: Cem Zorlu, *Marife*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı-, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 341-353.

Siddîkî, S.A., *İslâm Devleti'nde Malî Yapı*, İstanbul, 1973.

Soyyer, Yılmaz, *Sosyolojik Açıdan Alevî-Bektaşî Geleneği*, İstanbul, 1996.

Eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali (1250/1834), *el-Fevâidü'l-Mecmûa fi'l-Ehâdîsi'l-Mevdûa*, thk: Abdurrahmân b. Yahyâ-Abdülvehhâb Abdüllatif, Kâhire, 1380/1960.

Et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (310/922), *Târîhu't-Taberî - Târîhu'r-Rusul ve'l-Mülûk-*, thk: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, 2. baskı, Kâhire, 1419.

Turan, Osman, *Türkiye Selçukluların Hakkında Resmi Vesikalar*, 2. baskı, Ankara, 1988.

Turner, Bryan S., *Max Weber ve İslâm*, çev: Yasin Aktay, 2. baskı, Ankara, 1997.

Uyar, Gülgün, *Ehl-i Beyt, İslâm Tarihinde Ali Fâtıma Evlâdı*, İstanbul, 2004.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1398/1977), *Mekke-i Mükerrerme Emirleri*, Ankara, 1972.

Üçer, Cenksu, "Geleneksel Alevîlikte Ehl-i Beyt Anlayışı -Tokat Yöresi Örneği-", *Marîfe*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı-, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 269-285.

Üzüm, İlyas, "Soruşturma", *Marîfe*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı-, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 421-423.

Varol, M. Bahaüddin, *Hilafet Mücadelesinde Ehl-i Beyt Nesli*, Konya, 2004.

....., *Ehl-i Beyt Kavramsal Boyut*, Konya, 2004.

....., "Soruşturma", *Marîfe*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı-, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 409-413.

Vloten, Gerlof Van (1321/1903), *Emevî Devrinde Arab Hakimiyeti, Şîa ve Mesih Akideleri Üzerine Araştırmalar*, çev: Mehmed S. Hatipoğlu, Ankara, 1986.

El-Yâfî, Ebû Muhammed Abdullah b. Esad el-Yemenî el-Mekkî (768/1367), *Mir'âtü'l-Cinân ve İbratü'l-Yakzân fi Ma'rîfeti ma Yu'teberu min Havâdisi'z-Zemân*, 2. baskı, Kâhire, 1413/1993.

El-Ya'kûbî, Ahmed b. Ebi Ya'kub b. Ca'fer el-Abbâsî (284/897), *Târîhu'l-Ya'kûbî*, Beyrut, 1415/1995.

Yıldız, Harun, "Ehl-i Beyt İnanışının Anadolu Alevîleri Üzerindeki İzdüşümleri", *Marîfe*, -Ehl-i Beyt Özel Sayısı-, Konya, 2004, Yıl: 4, Sayı: 3, s. 297-317.

Zeydan, Corci (1332/1914), *İslâm Medeniyeti Tarihi*, çev: Zeki Megamiz, İstanbul, 1972.

Ez-Ziriklî, Hayruddîn (1396/1976), *el-A'lâm*, 2. baskı, byy., 1373/1954.

Ez-Zübeyrî, Mus'ab b. Abdillâh b. Mus'ab (236/850), *Kitâbü Nesebi Kurayş*, thk: E. Levi Provençal, Kâhire, 1982.

ÖZET

TARİHÎ REALİTE AÇISINDAN HZ. PEYGAMBER'İN SOYUNUN KUTSALLIĞI ANLAYIŞI VE BU ANLAYIŞIN ÇIKIŞ SEBEPLERİ

Her büyük şahsiyetin veya soyunun sonrakilere tarafından kutsallaştırılması çokça görülen bir durumdur. İslam Dininin Peygamberinin soyunun da daha sonraki yıllarda kutsandığı bir vakıadır. Bu makalede tarihi realite açısından Hz. Muhammed'in soyunun kutsallığı anlayışının doğru olmadığı örnekler ile açıklanacaktır. Hz. Peygamber soyundan geldiği halde onun yaşantısıyla alakası olmayan ve dinî açıdan olumsuz hareketler sergileyen bazı şahsiyetler örnek olarak ele alınacaktır. Söz konusu şahsiyetlerin Hz. Peygamber'in soyundan geldiği konusunda herhangi bir tereddüde yer vermemek için Abbâsîlerin ilk döneminde yaşayan bazı kişiler seçilmiştir. Makalede ikinci olarak bu kutsal soy anlayışının doğmasının sebepleri ele alınacaktır. Bu sebepler dahili ve harici sebepler olarak ikiye ayrılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber'in soyu, kutsallık, ehl-i beyt, seyyid, şerif

ABSTRACT

IN THE HISTORICAL REALITY PROPHET MUHAMMED'S DESCENDANT HOLINESS AND THE UNDERSTANDING OF THE CAUSES OF OUTPUT

It is a common situation that every major figure and his descent is hallowed by next generations. It is fact that Prophet Muhammed's descendant is hallowed later years. In this article it is described with examples that Prophet Muhammed's descendant holiness isn't correct in the historical reality. Some other examples that Prophet Muhammad's descendant is bad moral will be discussed. The examples selected from the fourth and fifth generation. Secondly, in this paper, the reasons of emergence of hollowed descent understanding will be considered. These reasons will be divided as internal and external.

Key Words: Prophet Muhammed's descendant, holiness,

وأسباب هذا الفهم التاريخ الواقع من حيث محمد فهم لمقدسة نسب النبي

هي حالة متكررة التي قدس كل شخصية رئيسية أو نسبه من أتباعه. هي حقيقة التي قدس نسب رسول الله من أتباعه. هذا الفهم غير صحيح. سوف فسر هذا مع أمثلة التي هم نسل النبي ولكن خلقهم سوء في المادة. اخترت هذه أمثلة من دور العباسي الأول لازالة شبهة التي هم من نسل النبي أم لا. ثانيا فسرت أسباب هذا الفهم في المادة. انقسمت هذه الأسباب داخليا و خارجيا

الكلمات المفتاحية: نسب النبي, نسب رسول الله, أهل بيته, مقدسة, سيد,

شريف

